

איסור לשה"ר ברואה בחבירו שעבר עבירה

יחיאל הבה ושחר דוד נעים

לרפואת יחיאל וזהרה הבה, ולע"נ זוהריה בת אסתר ז"ל,
חדידי בן אהרן ז"ל, ופנחס בן יזע ז"ל

אומרת הגמרא בפסחים¹:

"שלושה הקב"ה שונאן... והרואה דבר ערוה בחבירו מעיד
בו יחידי... אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב, מותר
לשנאתו... רב נחמן בר יצחק אמר, מצוה לשנאתו שנאמר
"יראת ה' שנאת רע". אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי:
מהו למימרא ליה לרביה למשנייה? אמר ליה: אי ידע
דמהימן לרביה כבי תרי - לימא ליה. ואי לא, לא לימא
ליה". עיי"ש.

וברשב"ם שם "מותר לשנאתו" - "הרואה יחידי דבר ערוה בחבירו אע"פ
שאינו רשאי להעיד לו מותר לשנאתו, שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע".
היוצא א"כ הוא, שמדובר באדם שאסור לספר עליו לשה"ר (דהיינו להעיד לו
יחידי²) אך, מותר לשנאתו או אפילו מצוה לשנאתו. ואם נאמן על רבו³ כבי
תרי, מותר אף לספר לרבו ע"מ שגם הוא ישנא אותו.

השאלה היא: באיזה אדם מדובר?

כתב הר' יונה⁴: "ודע כי אם יראה איש כי עבר חבירו על דבר תורה בסתר
והוא גילה על חטאותיו על שער בת רבים - אשום אשם על זה. כי אולי
החוטא ההוא שב מדרכו הרעה... ולא נכון לגלותם זולתי לחכם צנוע אשר לא
יספר ליתר ההמון. רק הרחק ירחיק מחברתו עד אשר יוודע אליו כי שב
מדרכו הרעה".

¹ קיי"ג ע"ב.

² וכמו שכתב רשב"ם שם ד"ה "שם רע" - "הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל"
עיי"ש.

³ רבו של מיי? של עובר העבירה או של הרואה? יבואר לקמן.

⁴ שערי תשובה, שער ג' אות רט"ו.

"רואה חבירו שעבר עבירה"

גם הרי' יונה מדבר על אדם שאסור לספר עליו לשה"ר. אך מותר לספר לחכם צנוע ע"מ שישנא אותו (הרחק ירחיק מחברתו) וכ"ש שיכול לשנוא אותו בעצמו. גם פה תעלה השאלה: באיזה אדם מדובר?

הבנת החפץ חיים:

בדין אויל⁵ כתב הח"ח⁶: "אבל אם הוא עד א' לא יעיד על חבירו כי עדותו חינם... אך יכול לגלות הדבר בהצנע לרבו ולאיש סודו אם ידע כי יאמין דברי כדברי שני עדים. ומותר לרבו לשנוא אותו עבור זה ולהתרחק מחברתו, עד אשר יודע לו ששב מדרכו הרעה".

ובבמ"ח⁷ כתב: "אך יכול לגלות – אפילו בזה שאין משפטו לשנות באולתו⁸. כן מוכח מר' יונה במאמר רט"ו עיין שם".

ומוכח שהבין שהשעי"ת דלעיל מיירי אפילו בסתם אדם דהיינו בינוני (שאין משפטו לשנות באולתו). ונראה שהבין כך מסתימת לשון השעי"ת שמירי בכל אדם ואפילו בבינוני⁹.

לפי"ז כל אותם דינים שכתבנו לעיל שייכים גם בסתם אדם שהוא בינוני. וא"כ כיון שראה שעבר עבירה מותר לשנוא אותו. וכן כתב הח"ח להדיא במחלוקתו עם היד קטנה¹⁰: "וא"כ כיון דאתית להכי אימא לך דאפילו בינוני גמור מותר לשנוא אותו. דעל זה נמי כתיב בתורה שונאך דדוחק גדול הוא לומר דמה שאמרו בגמרא¹¹ דחזא ביה איהו דבר ערוה אמרי דוקא במי שמשפטו לשנות באולתו" וכ"י. ע"ש.

ונראה שלדעת הח"ח יש בזה חילוק, אם הוא יכול ללמד זכות על אותו בינוני כגון שיש לתלות שעשה דבר זה שלא במתכוין או שלא היה יודע שדבר זה אסור וכדו' אזי אפילו ראוהו כמה פעמים שעבר ע"ז בודאי יש לתלות בזה

⁵ יבואר לקמן.

⁶ כלל ד' סוף סעיף ה'.

⁷ שם ס"ק כ"ז. ועי' בסעי' ד' שם שמדבר על בינוני ומעתיק לשון הרי' יונה ברט"ו: "והמגלה אותו אשום אשם ע"ז כי אולי החוטא ההוא שב מדרכו הרעה ויגונו ברעיונו" וכ"י. ע"ש.

⁸ ע"פ מש"כ בסעיף ה': "אבל אם הוא רואה שהחוטא הוא מהאוילים הלצים השונאים למוכחים וכ"י ואנשים כאלה בנקל להם לשנות באולתם" עי"ש, ויבואר לקמן.

⁹ ובספר "חפץ חיים השיעור היומי" כתבו בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שצדיק פירושו: צדיק באותה עבירה שנחשד עליה.

¹⁰ כלל ד' במ"ח סוף ס"ק כ"ג.

¹¹ פסחים ק"י ע"ב.

"מכרמי שומרון"

ואסורים לגלותו כדי שלא יהיה לבוז בעיני עמו ואסור לשנוא אותו עבור זה דצריך לדונו לכף זכות¹².

אבל אם יראה שהחוטא יזע את עצם איסורים וגם במתכוין עשה את החטא כביאת עריות ואכילת דברים אסורים וכיוצא בזה שנתפשט ידיעת איסורן בישראל וכלשון הר' יונה (רי"ט) עבירה אשר כל שער בת עמו יודע כי היא עבירה – אם הוא אדם בינוני בשארי דברים, שדרכו להשתמר על פי הרוב מהחטא אע"פ שאסור לגלות את חטאו לאחרים מ"מ לשנאתו ע"ז מותר, וכמו שכתבנו לעיל.

לכאורה, יש לשאול, הרי גם הח"ח מודה שבכל מקרה אסור ללכת ולהעיד עליו בב"ד ואפילו יש איתו עד שני. וכך כתב¹³ "ואפילו לדייני העיר אין לגלות ואף שיש איתו עד שני להקים דבר. כיון שלא יהיה תועלת מדבר זה. רק צריך להוכיח אותו בינו לבין עצמו על אשר המרה את אלוהיו בחטאו" וכו' ולמה יהיה מותר לשנאתו? מאי שנא שנאה מעדות בב"ד?

לכך נראה לומר שהח"ח הבין, שכמו שמצינו ב' סוגי תוכחות: האחת לאפרושי מאיסורא, והשניה¹⁴ להרחיק לב המוכיח מדרך רשע, כן בשנאה. עיקר תפקידה הוא להרגיל אנשים לשנוא את הרע ולהתרחק מן החטא ע"י שיסנאו ויתרחקו מן החוטא גם במקום שלא שייך אפרושי מאיסורא¹⁵ כי הכא, בבחינת: "הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע"¹⁶. הלכך גם כשלבי"ד אין

¹² כ"כ בכלל ד' סיע' ג'. ונראה עוד שלדעת הח"ח נכון הוא שיש תלות בין שנאה ללמוד זכות. דהיינו כאשר מצווים ללמד זכות על אדם אסור לשונאו וכ"ש שאסור לספר עליו לשה"ר. אלא שהח"ח מחלק ואומר שמה שכתב הר' יונה בשער ג' במאמר רי"ח, שגם בינוני יש מצוה לדון לכף זכות ואם הדבר נוטה לכף חובה יהיה הדבר כמו ספק - היינו דוקא כמו שכתב בתחילה "שיש לשפוט מעשהו לצד טובה ולצד זכות". אבל אם מעשהו בודאי לצד חובה ללא שום ספק, אע"פ שיתכן שכבר שב בתשובה ויגוונו ברעיונו, מ"מ מצוה לשונאו עבור זה. ועיין לקמן בענין זה.

¹³ שם. ועייש בבמ"ח ס"ק ט"ז, שמקורם בר' יונה במאמר רי"ט.

¹⁴ עיין בזה בבא מציעא ל"א ע"א: "אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא" וכו'. וזה נראה אפרושי מאיסורא. ועיין ביראים רכ"ג בענין זה. ועוד כתב שם "ואם ברור למוכיח שלא יקבלו ממנו וכו' אבל מזידיים אע"פ שאתה מרבה עונשו, שחטא בהתראה, אין בכך כלום וכו' וכבר פרשתי למעלה שחייב להוכיחו אפילו אינו מקבלו" וכו' ע"ש. וזה נראה מהטעם השני שאמרנו. וכ"כ בסמ"ג מ"ע י"א.

¹⁵ קשה לומר שגם הח"ח הבין ששנאה תפקידה אפרושי מאיסורא. אלא שהבין שללכת להפרישו מאיסור בב"ד לא ראוי כיון שהתגובה חריפה מעבר לנדרש כיון שיכול להפרישו בדרכי נועם. בעוד שע"י שנאה אפשר ואף מצוה כיון שזה לא כ"כ נורא. כיון שמ"מ אם לא עד חינום הוא – שונא חינום הוא, אם יכול להפרישו בדרכי נועם.

¹⁶ אבות פרק א' משנה ז'. ופירש הרמב"ם שם: "אל תתחבר לרשע" – איזה מין שיהיה ממניי החבירות, כדי שלא תלמד ממעשיו. וכבר בארנו בפרקים הקודמים, שהפחיתויות יקנו בהתערבות עם רשעים". וכן הוא במסילת ישרים פרק ה': "והמפסיד השלישי הוא

"רואה חבירו שעבר עבירה"

ללכת ע"מ לאפרושי מאיסורא, מ"מ לשנוא אותו מותר ע"מ להרחיק עצמו מדרך רשע וכמו שכתבנו.

גם ברמב"ם הבין כך הח"ח. **דכתב הרמב"ם¹⁷**: "אמרו חכמים כגון שראה לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר הרי זה מצוה לשונאו".

ומה שכתב 'והתרה בו' אע"פ שלא כתוב בגמ', כתב הח"ח¹⁸ שזה לפי שהגמי מדברת כשעשה עבירה מפורסמת, שגם ללא התראה יודע שאסור ובוודאי במזיד עשאה. והרמב"ם שרצה לכלול בזה גם עבירות שאינן מפורסמות כתב שהתרה בו שאז אפילו אינה מפורסמת בודאי שבמזיד עשאה, ולכך מצוה לשנאתו.

ע"פ האמור עד עתה, צ"ל שהח"ח יסביר שהגמי בפסחים מדברת אפילו בסתם אדם, בינוני¹⁹, שעבר עבירה שנתפשט איסורה בכל ישראל. ומשום כך אמר ר"נ בר יצחק שיותר לשנאתו לפי שודאי שעבר במזיד. אך מ"מ לספר עליו לשה"ר אסור. וזהו שאמרו שם בגמ': "גי הקב"ה שונאן... והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי" כיון ששם רע בעלמא הוא מוציא על חבירו.

ועוד יש לנו לברר ב"מהו למימרא ליה לרביה למשנייה"? וענו "אי ידע דמיהמן ליה לרביה כבי תרי לימא ליה" וכו'.

הר' יונה העתיק דין זה²⁰ וכתב "ולא נכון לגלותם זולתי לחכם צנוע אשר לא יספר ליתר ההמוני" ומשמע דלאו דווקא 'רביה' אלא כל חכם צנוע, אשר לא יספר ליתר ההמוני. ולכאורה דין זה תמוה כיון שבגמ' משמע דוקא לרבו ולא לכל חכם צנוע.

לכך צ"ל ע"פ שיטת הח"ח שהר' יונה הבין ש"רביה" היינו רבו של הרואה²¹ (ולא רבו של החוטא). וסברא פשוטה היא שאין הבדל בין רבו של הרואה ובין סתם חכם צנוע שהוא מכיר. ובזה ילך הח"ח לשיטתו שתפקיד השנאה הוא לאו דווקא לאפרושי מאיסורא אלא גם להרחיק את השונא מדרך רעה.

החברה, דהיינו חברת הטפשים והחוטאים". ע"ש. ועל כך התנבא הנביא על יהושפט (דברי הימים ב', כ' ל"ז): "כהתחברך עם אחיזהו, פרך ה' את מעשיך".

¹⁷ פ"ג מהל' רוצח הלי י"ד.

¹⁸ כלל ב' במ"ח סוף ס"ק י"ד.

¹⁹ כן משמע ממש"כ בבמ"ח (כלל ד' ס"ק י"ד) שמקור דברי הר' יונה במאמר רט"ו "ולא נכון לגלותם זולתי לחכם צנוע וכו' (שכבר כתבנו שהח"ח הבין שמירי בנינו) הוא מהגמי בפסחים ק"י ע"ב במימרא דמהו למימרא ליה לרביה למשנייה ליה וכו'.

²⁰ שעיית שער ג' סימנים רט"ו, ור"כ.

²¹ כן משמע להדיא ממש"כ במאמר ר"כ: "אך יוכל לגלות הדבר בהצנע לרבו ולאיש סודי", ויאיש סודי היינו של הרואה. וא"כ גם "רבו" יתפרש רבו של הרואה.

"מכרמי שומרו"

ואם ישאל השואל – איסור לשה"ר היכן הלך? ולמה לא יספר לשאר ההמון למען ישנאו גם הם את עובר העבירה?
ע"ז ענה הח"ח²²: "דכאן נמי אין מותר לספר סתם, אפילו לאיש מהימן ליה כבי תרי – רק אם הוא איש סוד וצנוע אשר לא יספר ליתר ההמון רק ישנא אותו לעת עתה...עד שיוודע לו ששב מדרכו הרעה. לא כן אם יספר ליתר ההמון – יתפרסם לעיניהם לגנאי ולבוזין לעד, אף אחר שישבו לה'...אבל אם יספר לחכם צנוע הנ"ל אם יודע לו ששב מדרכו הרעה, יאהבהו ולא יזכור לו עוונותיו הראשונים". ע"ש. הח"ח מחלק בין נזק זמני לנזק תמידי, ואומר שכאן התירו לשה"ר שגורם נזק זמני ע"מ שגם רבו ישנא את החוטא.

סיכום דיני בינוני לדעת הח"ח:

כל זמן שאפשר לתלות שמעשה שעשה – בשוגג עשה וכדומה, יש ללמד עליו זכות דודאי בשוגג עשה ואסור לשונאו עבור זה. משעשה מעשה שבוודאי במזיד עשאו כגון שעבירה מפורסמת היא אשר כל שאר עמו יודע כי אסורה היא או עבירה שאינה מן המפורסמות אך התרו בו קודם עשותו אותה – שוב לא צריך ללמד עליו זכות ומצוה לשונאו עבור זה. ואף לספר לחכם צנוע אשר לא יספר ליתר ההמון מותר כדי שאף הוא ישנאהו אם ידע כי יאמין דבריו כדברי ב' עדים. אך מ"מ לעולם אסור לספר עליו לשה"ר. ואף ללכת לבי"ד גם כי יש עד שני איתו להקים דבר אין ללכת, אלא יוכיחו, ועי"ז ישוב בתשובה.

נראה שאע"פ ששיטת הח"ח נראית היטב בלשון השע"ת, מ"מ קשה היא:
א. דנראה דחוק מאוד לחלק בין לימוד זכות על עצם המעשה ובין לימוד זכות לגבי חזרתו בתשובה. דמאי שנא?²³ ואם יש ללמד עליו זכות דוודאי שב בתשובה – שוב לא שייך לשונאו אותו. דמה יש לשונאו בו?
ב. היאך יהיה מותר לספר לרבו ע"מ שישנא גם הוא את החוטא? דאיסור לשה"ר היכן הלך? ובשלמא אי אמרת ששנאה ענינה הוא לאפרושי מאיסורא כיון שוב לא שייך איסור לשה"ר. שהרי כן הוא בעדות בב"ד שמספר לדיינים

²² כלל ד' במ"ח ס"ק כ"ח.

²³ ונראה עוד שקצת מוכח כך. שהרי ברי"ט כתב "ואם החוטא ירא חטא ראוי לו לדבר על ליבו כי באמת עשה תשובה" (ומקורו מחגמי בברכות י"ט ע"א: "אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום וכו' אלא ודאי עשה תשובה". ע"ש.) וממשי"כ במאמר רי"ח משמע שאין הבדל בין ת"ח לבינוני אלא שבת"ח יש ללמד זכות מצד האמת ובבינוני זו מצות עשה.

"רואה חבירו שעבר עבירה"

לשה"ר על עובר העבירה ע"מ שיפרישוהו מאיסור. וכן כתב הח"ח²⁴ גבי איש אשר משפטו לשנות באיוולתו שאסור לספר עליו לשה"ר: "דאף אם רבו²⁵ איננו צנוע כ"כ ואפשר שיתודע ממנו להמון, אבל הוא איש שדבריו יהיו נשמעין בתוכחה להחוטא שלא ישנה עוד באולתו, אפשר גם כן שמותר לגלות לו כיון שכוונת המספר הוא לתועלת החוטא ולא לגנותו". אבל לומר שמותר לספר לשה"ר גם כשלא מפרישו מאיסור, ולחלק בין נזק תמידי לנזק זמני – נראה דמאוד הוא כנגד סברת הלב.

הבנה נוספת בשע"ת:

נראה שניתן להבין באופן שונה את דברי השע"ת ולומר שבמאמר רט"ו מדבר על אויל (ולא על בינוני). ומה שסתם דבריו צ"ל שסמך על מה שכתב במאמר רי"ט שלא ראוי להפריש בינוני מאיסור ללא תוכחה מוקדמת ועל מה שכתב במאמר ר"ח שמצוה ללמד עליו זכות. ובאמת סתימת דבריו אינה ראייה כ"כ. שהרי גם במאמר ר"כ סתם דבריו, ושם גם הח"ח מודה שמדבר על אויל. אלא מה אית לך למימר – שהסתמך על מה שכתב במאמר ר"כ – הכא נמי וא"כ אפשר לומר שלא ראוי להפריש אדם בינוני מאיסור, בין ע"י עדות בב"ד ובין ע"י שנאה, וכ"ש לספר לחכם צנוע שיתרחק ממנו כל זמן שלא הוכיחו אותו. כיון שיש מצוה ללמד עליו זכות או שמעשה שעשה בשוגג עשה, או שודאי כבר שב בתשובה.

ולפי"ז צ"ל שהגמ' בפסחים לא מדברת על אדם בינוני שחטא, אלא באויל בלבד כדבעינן למימר לקמן.

ומ"מ גם אם צודק הח"ח בהבנת דברי הר' יונה, נראה שלדינא יש לפסוק אחרת. כיון שכמה ראשונים תלו את שנאת הבינוני בתוכחה שמוכיחו ולא שב. **כ"כ הרמב"ם**²⁶: "כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק...אלא מצוה

²⁴ כלל ד' סעיף ו'.

²⁵ עיין לקמן בדין אויל.

²⁶ ה' דעות פ"ו הל"י, ובאמת דעת הרמב"ם בזה קשה מהגמ' בפסחים. דמה נפשך, אם הגמ' מדברת על בינוני שהוכיחו אותו למה יהיה אסור לספר עליו לשה"ר (שהרי נגדיה ר"פ לזיגוד!) ואם מיירי קודם תוכחה ולכן אסור לספר עליו לשה"ר, אי"כ היאך יהיה מותר ומצוה לשונא? ואין לתרץ שיעמיד את הגמ' באויל, כיון שהרמב"ם לא הזכיר דין זה בשום מקום! ויש מי שתרץ שמירי שהוכיחו כבר ובאמת מותר גם לספר עליו לשה"ר אלא שאם בא לבי"ד ומספר לשה"ר ומעיד יחידי לחבירו, מוציא שם רע הוא, ולוקה מכת מרדות כדאמרינן בכתובות מ"ה ע"ב. ע"ש.

"מכרמי שומרון"

עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך".

ומש"כ בסוף הלכות רוצח²⁷ והביאו הח"ח (לעיל) כגון שראהו עובר עבירה והתרה בו ולא חזר וכו' – אין פרוש התראה זו ככל ההתראות שבתורה דהיינו קודם מעשה וכמו שכתב הח"ח, אלא תוכחה היא ולאחר מעשה.

כך משמע מסדר דבריו: קודם ראה שעבר עבירה ואח"כ התרה בו ולא קודם מעשה. וכן מוכח מהסמ"ג²⁸ שכתב: "אמנם אם ראה אדם באדם דבר עבירה והוכיחו פעמים רבות ולא קיבלו מותר לשנאותו כדאמר בערבי פסחים כי תראה חמור שונאך" וכו' ובמצות עשה פי-פ"א העתיק את לשון הרמב"ם הנ"ל וכתב "מפרש בערבי פסחים השונא שאמרה תורה היאך יהיה זה והלא כתיב לא תשנא את אחיך בלבבך אלא מדבר שנראה בו דבר עבירה שמוותר לשנאותו כשהתרו בו ולא חזר".

ומוכח שהבין שהתראה זו תוכחה היא, וכן א"א לומר שכלל גם עבירות לא ידועות וכמו שכתב הח"ח בדעת הרמב"ם, שהרי כך הוא מפרש בגמ' בפסחים! וכמו שכתב "מפרש בערבי פסחים" וכו' וכבר כתב הסמ"ג שבערבי פסחים מיירי שהוכיחו!

וכן כתב ספר החינוך²⁹: "אבל בשנאת הרשעים אין בו איסור אלא מצוה לשנאתן אחר שנוכיח אותן על חטאם הרבה פעמים ולא רצו לחזור בהן". מוכח א"כ מהראשונים הנ"ל שכל זמן שיש מצוה להוכיח, אסור לשנוא. ולכך כתב הסמ"ג "והוכיחו פעמים רבות ולא קיבלו" וכן בחינוך "אחר שנוכיח אותן על חטאם הרבה פעמים ולא רצו לחזור בהם" וכו' – דשוב אין עלינו להוכיחם ורק אז יש מצוה לשנאם³⁰.

אשר על כן נראה לומר, אחר שמצינו ברמב"ם סמ"ג ובחינוך דין מפורש: שאסור לשנוא כל זמן שמצוה להוכיח, ובשע"ת סתם דבריו ואיכא לפרושי הכי ואיכא לפרושי הכי, א"כ אין לנו אלא דברי הרמב"ם וסיעתו. ונראה עוד, דאפילו אם נאמר שיש פה מחלוקת ראשונים - א"כ ספק הוא וממילא שוב יש לנו להחמיר כדברי הרמב"ם – ושב ואל תעשה עדיף.

²⁷ פי"ג הל' ד' ובאמת מש"כ שם ו"התרה בו" ולא כתב ו"הוכיחו" – צ"ע ומצוה לתרץ אך מ"מ מהסמ"ג מוכח שהיינו הך הם. ועיין בזה סוגיית "אהבת ישראל" בהרחבה.

²⁸ ל"ת ה-טו

²⁹ מצוה רל"ח פרשת קדושים, שלא לשנוא אחים.

³⁰ כן משמע גם ב"אורחות צדיקים" שכתב (סוף שער השנאה): "יש שנאה שהיא מצוה, כגון אדם רשע שאינו מקבל תוכחה". ע"ש.

"רואה חבירו שעבר עבירה"

העולה א"כ הוא, שסתם אדם בינוני יש לנו לשפוט מעשהו לכף זכות ואפילו אם במזיד עשה ודאי כבר שב בתשובה שלימה ונפשו מרה לו. כ"כ מצווים אנו לאוהבו ככל אדם מישראל. וכ"ש דלספר לרבו למשנייה אסור, ואין צ"ל דאסור לפרסם גנותו ולספר עליו לשה"ר. רק יוכיחו בלשון רכה ובנחת ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו ולהביאו לחיי העוה"ב, ומתוך כך יתעלה גם הוא עימו.

דין אוויל:

כתב הר' יונה³¹: "אמנם אם החוטא הוא מן האוילים אשר משפטם לשנות באולתם טוב כי יגידו אל השופטים ליסרו ולהפרישו מן האיסור"..." והנה לא כתב שאין ראוי שיעיד על זה חנים ללא תוכחת ומשמע שאפי' ללא תוכחה טוב כי יגידו אל השופטים.³²

ובמנורת המאור³³ הסביר, שאינו במצות תוכחה לפי ששונא למוכיחו. וכתב: "ועם כל זה, אם החוטא הוא מן האוילים שוגים באולתם ושונאים למוכיחם". והיטיב לבאר זאת הח"ח בלשונו הזהב וכתב³⁴: "אבל אם הוא רואה שהחוטא הוא מהאוילים השונאים למוכיחם... ובדאי לא יתקבלו דבריו באוזניו ואנשים כאלו נקל להם לשנות באולתם וא"כ יוכל להיות שיבוא עוד הפעם לידי חטא". ע"ש.

כלומר, כיון שהוא שונא למוכיחו: א. אינו במצות תוכחה כדכתיב "אל תוכח לץ פן ישנאך" ב. נקל לו לשנות באיוולתו ולכך יש להגידו אל השופטים לייסרו ולהפרישו מאיסור.

ומותר נמי לשנאו ולהתרחק מחברתו וכן לספר לרביה למשנייה. וכן כתב **בשע"ת**³⁵: "אך יוכל לגלות הדבר לרבו ולאיש סודו אם ידע כי יאמנו דבריו כדברי שני עדים". והוא מהגמ' בפסחים המובאת לעיל בדין בינוני.

ונראה שלזה יסכים גם הרמב"ם (אע"פ שלא הביא דין זה) אחר שאינו מקבל תוכחה ושונא למוכיחו, שוב אינו בדין תוכחה ועל כן מותר ואף מצוה לשונאו ע"מ להפרישו מאיסור.³⁶

³¹ שע"ת מאמר רי"ט.

³² כן משמע נמי במאמר ר"כ שכתב "ואם יש עד שני עימו ישמעו השופטים", ולא כתב שצריך להוכיחו תחילה.

³³ נר שני. והמע"ן יראה שפעמים רבות העתיק את לשון השע"ת.

³⁴ כלל ד' סעיף ה'.

³⁵ סימן ר"כ.

"מכרמי שומרון"

ומ"מ לספר עליו לשה"ר אסור בוודאי, וכמו שכתב בסימן ר"כ: "ואמרו רבותינו, כי המעיד יחידי על חברו בדבר עבירה מלקים אותו מכת מרדות". ומה שמותר לשונאו, זאת כיון ששונה הוא מהבינוני בזה שהספק לגבי חזרתו בתשובה נוטה לכף חובה. דהיינו, האויל - בינוני הוא שנוטה לכף חובה. ואומנם כתב ע"ז הרי יונה³⁷ שבכגון זה יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעהו לכף חובה. וכיון שכך לשה"ר אסור לספר עליו דשמא שב בתשובה ויגונו ברעיונו, אך לשונאו ע"מ להפרישו מאיסור מצוה, כיון שנקל לו לשנות באיוולתו ומצוה להפרישו מאיוולת זו³⁸.

ומה שמותר לספר לרבו ולאיש סודו ע"מ שישנא גם הוא אותו, כבר כתבנו לעיל שע"מ להפרישו מאיסור מותר לספר לשה"ר, שהרי בב"ד עושה כן. וחכם צנוע היינו דווקא חכם צנוע שיש לשנא'תו השפעה על החוטא ומפעילה עליו לחץ ובה יפרישו מאיסור³⁹.

העולה מכל האמור הוא: שמצווה לשנוא את האויל שדרכו לשנות באיוולתו ע"מ להפרישו מאיסור, ואם נאמן על רבו כבי תרי יכול לספר לו ואף הוא ישנא אותו. ולהוכיחו לא צריך כיון ששונא למוכיתו. וכבר אמר שלמה בחוכמתו⁴⁰: "אל תוכח לך פן ישנאך". ומ"מ לבזותו ולספר עליו לשה"ר אסור, והמגלה חטאותיו על שער בת רבים אשום אשם ע"ז כי אולי החוטא ההוא שב מדרכו הרעה. ואף שנוטה הדבר לכף חובה מ"מ יש להעמיד דבר זה בספק שמא שב.

³⁶ ומה שמותר להפרישו מאיסור ע"י שטאה גם כשאסור להפרישו מאיסור בב"ד. לדוג' כשהוא עד א' (וכמו שכתב במאמר רי"ט) אין זה אלא מפני שבב"ד המקרא מעיד שאינו נאמן בעדות זו (וכן כתב הרשב"ם פסחים ק"יג ע"ב ד"ה "דכתיב"י) אבל לעצמו – אע"פ שאינו רשאי להעיד לו מותר לשנאותו, שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע).
³⁷ מאמר רי"ח.

³⁸ ובה אין להקשות דמ"מ שונא חנינם הוא. שזה אינו. לפי שאי"א להפרישו מאיסור בדרך אחרת שאינו מקבל תוכחה.

³⁹ ומה שאסור לספר לשאר החמון, זאת כיון שהם ישנאו אותו ויבזו אותו הרבה מעבר לדרוש כדי להפרישו מאיסור. ועיין "אורח מישרים" (פרק ח' סעיף ו') שכתב: "מותר לומר לו לרבו של החוטא". ואע"פ שאין זה מתיישב עם לשון השע"ת בסימן ר"כ (ועיין לעיל הערה 19), מ"מ מוכח שחבין שאין לספר לכל חכם צנוע, אלא רק לאותו חכם שיש לשנא'תו השפעה על החוטא, וכמו שכתבנו.

⁴⁰ משלי י"ט, ח'